

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékoságügyi független mechanizmus

JELENTÉSE

AJB-310/2024

A Dél-Zselic Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye
Székhelyintézményében élő fogyatékos személyek alapvető jogaival
összefüggésben

Előadó: Dr. Pápai-Tarr Ágnes

Érintett szerv: Dél- Zselic Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye.

2024.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-310/2024. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény, CRPD) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/N. § és 39/O. § (1) és (2) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak megfelelő érvényesülését.

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben fogyatékossgal élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg, tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza a vizsgálat megindítását, ugyanis a Fogyatékossgügyi Egyezmény kifejezetten deklarálja az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói következtében több szempontból is sérülhetnek. Az intézményeknek a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is biztosítaniuk kell a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltóságghoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, valamint a Fogyatékossgügyi Egyezményben rögzített követelmények érvényesülését.

A fentiek alapján a bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek helyzetének figyelemmel kísérése érdekében a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból indítottam eljárást a Dél- Zselic Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye, Székhelyintézményében (továbbiakban: Székhelyintézmény) élő fogyatékos személyek ellátási körülményeinek alapvető jogi szempontú vizsgálatára, melynek során munkatársaim 2023. július 26-án személyesen helyszíni vizsgálatot tartottak az intézményben.

A jelentés a Székhelyintézmény vezetője és fenntartója által elmondottak, a helyszíni látogatáson tapasztaltak, valamint a munkatársaim rendelkezésére bocsátott dokumentáció alapján levont következtetéseket, észrevételeket és intézkedési javaslatokat tartalmazza.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye:* [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés „Magyarország független, demokratikus jogállam.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog:* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *A fogyatékossgal élők kiemelt védelme:* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve:* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja:* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Ajbt.;
- Fogyatékossgügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- Az Országos Fogyatékossgági Programról (2015-2025) szóló 15/2015 (IV.7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- Az Országos Fogyatékossgügyi Program végrehajtásának 2022. évig tartó Intézkedési Tervéről szóló 1187/2020. (IV.28.) Kormány határozat (a továbbiakban: Intézkedési terv);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet.)

4. A megállapított tényállás

4.1. A Székhelyintézményről

A Dél-Zselic Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye (a továbbiakban: Dél-Zselic ISZI), 2010-ben több meglévő és korábban működő intézmény integrációjából, új szervezetként alakult meg. A Dél-Zselic ISZI jelenleg négy telephelyen (Szigetvár, Mozsgó, Helesfa,

Királyegyháza), az alapító okiratban szereplő valamennyi szakosított ellátási típusban teljes körű ellátást biztosít az ellátást igénybe vevő személyek számára. A Dél-Zselic ISZI fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. *Jelen vizsgálat a Szigetvár, Turbékpuszta 1. szám alatt található, az integrált intézmények Székhelyintézménye működésének megismerésére irányult.* A vizsgálat során a Székhelyintézmény igazgatója és szakmai vezetői voltak munkatársaim segítségére. Látogatásukkor az intézmény fenntartója is képviseltette magát.

A Székhelyintézmény *124 férőhelyen fogyatékos személyek rehabilitációs intézményeként, 21 férőhely tekintetében fogyatékos személyek ápoló gondozó otthonaként* működik. A rehabilitációs intézményi részben 120 nagykorú, enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékos személyt helyeztek el, akiknek képzése átképzése és rehabilitációs célú foglalkoztatása csak intézményi keretek között képzelhető el. A Székhelyintézmény rehabilitációs részeként az önálló életre való felkészítés érdekében, *Szigetvár lakótelepi részén 4 fő számára külső intézményi férőhelyet alakítottak ki, önálló lakás formájában.* A Székhelyintézmény a vármegyében egyedülként végzi a fogyatékos személyek rehabilitációs intézményi ellátását. A 2010. évi integrációval egyidejűleg, egy lakóházban a szükségleteknek megfelelően, ápoló-gondozó otthoni férőhelyeket alakítottak ki 21 nagykorú, enyhe, középsúlyos-és súlyos értelmi fogyatékos személy számára, akiknek gondozása, foglalkoztatása csak intézményi keretek között valósulhat meg. A Székhelyintézmény folyamatosan teljes kihasználtsággal működik. *Az ápoló-gondozó részlegen magasabb a várólistán szereplők létszáma, mint a rehabilitációs intézményi részben.*

A Székhelyintézmény Szigetvártól néhány kilométerre, a Szőlőhegy lábánál található, *tömegközlekedési eszközzel könnyen megközelíthető, az intézmény főbejáratától kb. 20 méterre található a helyi járatos buszmegálló.* Az 1970-ben alapított, korábban szociális foglalkoztató intézmény, 2000 óta teljesen megújult, *családiház, modern épített környezetben biztosít ellátást lakói számára. (1. számú melléklet)*

Az átalakítása során 6 korszerű lakóház, központi és kiszolgáló épület, továbbá konyha és több kiszolgálóhelyiség került kialakításra. Az intézményi „*régi épületben*” kaptak helyet a foglalkoztató helyiségek és a 2002-ben kialakított fejlesztő központ, ahol órarendszerű, csoportos és egyéni foglalkozások tartására van lehetőség. A fejlesztő központ a csoportos fejlesztésre alkalmas helyiségeken kívül, jól felszerelt számítógép teremmel rendelkezik, melyet felügyelet mellett használhatnak a lakók. *(2. számú melléklet)* A felügyeletre elsősorban a lakóknak nyújtott technikai segítség miatt van szükség.

2022-ben a fejlesztő foglalkoztatás új helyszínnel és profillal bővült. A környezettudatosság, és energiahatékonyság növelése jegyében, papírbrikett gyártása kezdődött meg az intézményben. A Székhelyintézmény rendelkezik orvosi rendelővel, nővér szobával, betegszobával, hospice szobával, főzőkonyhával, teakonyhával, étkezővel, büfével, társalgókkal, fodrászattal, irodákkal, mosodával, raktárakkal, kijelölt dohányzóhelyekkel. A párkapcsolatban élőknek lehetőségük van közös lakószobákban élni, míg másoknak az intimitás megélésére egy különálló épületben, intimszoba áll rendelkezésre, mely utóbbi használatának részletes szabályait a házirend tartalmazza *(3. számú melléklet).*

Az udvar rendezett, parkosított, 2023-ban a sportpálya, valamint a boccapályák felújítása, külső járdák készítése valósult meg. A Székhelyintézményben a hitélet megélésére egy modern kápolna kialakítása van jelenleg folyamatban, melyet önerőből építenek. A Székhelyintézményben aktív sportélet zajlik, mely fontos szerepet tölt be mind a lakók fejlesztésében, mind az egészségmegőrzésben. Országos és nemzetközi versenyeken, helyi bajnokságokon eredményesen vesznek részt a lakók.

A Székhelyintézmény kiterjedt, széleskörű kapcsolati hálóval rendelkezik társintézményekkel, szakmai-és civil szervezetekkel. A kapcsolatok általában együttműködési megállapodáson alapulnak. A Székhelyintézmény alapítványa nagy figyelmet fordít a munkatársak képzésére, szakmai rendezvényeken való részvételük támogatására. Az alapítvány

az intézmény fejlesztése érdekében eszközök beszerzésébe, valamint sport és kulturális célú rendezvények szervezésébe is bekapcsolódik. Külsős önkéntesek kevésbé vannak jelen az intézmény életében, figyelemreméltó ugyanakkor a munkahelyi kollektíva értékteremtő, önkéntes munkája, mely mindig az aktuális célokhoz, megvalósítandó projektekhez kapcsolódik. Jelenleg ilyen közös értékteremtő, saját kezdeményezésből, önerőből megvalósuló projekt a már említett, majdnem 90 m² nagyságú kápolna építése.

A rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján megállapítható, hogy az ellátottjogi képviselő rendszeresen látogatja a Székhelyintézményt és a felmerülő problémákat az intézményvezetővel és a szakmai vezetőkkel mindig sikerül gyorsan, helyben megoldani. Az ellátottjogi képviselő dokumentációja alapján, az intézmény működésével kapcsolatban jellemzően nem érkeznek panaszok. Az intézményvezető tájékoztatása alapján, a panaszládát hetente ürítik, de a lakók kevésbé élnek a panasz ebben a formában történő előterjesztésével, problémáikat inkább szóban, informálisan jelzik, és azok megoldására a munkatársak vagy a vezetőség igyekszik mindig megfelelő, gyors, adekvát megoldást találni. A felmerülő konfliktusok megoldásában komoly szerepe van a mentálhigiénés csoport munkatársainak, esetmegbeszéléseknek. Az érdekképviselői fórum a pandémia elmúltával újra aktívan, az előírásoknak megfelelően, jellemzően évi két alkalommal működik. Évente lakógyűléseket tartanak, melyen a Székhelyintézmény valamennyi lakója részt vesz.

Bár a Székhelyintézmény a személyi és tárgyi feltételek tekintetében megfelel a jogszabályi minimum előírásoknak, *azonban a rehabilitációs szolgáltatás 2026. december 31-ig szóló ideiglenes hatályú szolgáltatási nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik*, ugyanis a rehabilitáció eredményességének feltétele, hogy az ellátásban részesülő személyek lehetőség szerint mielőbb visszakerüljenek a társadalomba. Ezen cél érdekében a rehabilitációs program első szakaszának jogszabályban rögzített időtartama maximálisan 3 év, melynek leteltét követően a rehabilitációs szakértői bizottság szakvéleménye alapján – korlátosan – meghosszabbítható.¹ *A Székelyintézmény rehabilitációs részlegén élő lakók nagy része azonban már több, mint öt éve él az intézményben, 84 fő pedig már több mint 10 éve él a Székhelyintézményben.*

Intézményben eltöltött idő (év)	Ellátotti létszám (fő)
1-3	14
3-5	8
5-10	18
10 éven túli	84
Összesen	124

A Székhelyintézmény, mint rehabilitációs intézmény feladata a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő időintervallumon belüli rehabilitáció biztosítása.² 2011 óta összesen 76-an kerültek ki a Székhelyintézmény ellátásából. Ennél sokkal kisebb az eredményes rehabilitációban részesülők száma, mindössze 33 fő. A Székhelyintézmény tapasztalata szerint évente néhány főre tehető a sikeresen rehabilitáltak száma, de vannak olyan évek, amikor egy lakónak a rehabilitációját sem sikerül biztosítani. A legeredményesebb években is maximálisan 5 fő volt a rehabilitált ellátottak száma. A sikertelen rehabilitációra tekintettel a jogszabályi követelményeknek már nem megfelelően elhelyezett lakók egy részét vagy intézményen belül helyezték át megfelelő ellátási típusba (ápoló-gondozó részleg), vagy a Dél-Zselic ICI másik telephelyére, vagy másik intézménybe helyezték annak érdekében, hogy az állapotának megfelelő ellátási típusba kerüljön. Akinek valamelyik formában nem sikerült megoldani az elhelyezést, az az ellátott kényszerűen továbbra is az intézményben marad. A

¹ Szocvtv. 112. § (1)-(2) bekezdések

² Szoc. tv. 72. § (1) bekezdés, SzCsM rendelet 68. § (3) bekezdés, Szocvtv. 112. § (1)-(2) bekezdések.

Székhelyintézmény rehabilitációs szolgáltatása vonatkozásában az ideiglenes működési engedély ezt a kényszerhelyzetet tükrözi.

Ellátásból kikerültek létszáma – Sikeres rehabilitációban részt vettek létszáma

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Intézményen belüli áthelyezés (megfelelő ellátási típus)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Intézmény másik telephelyére történő áthelyezés (megfelelő ellátási típus)	1	2	4	4	1	7	1	1	2	0	2	1	0
Másik intézménybe történő áthelyezés	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0
Sikeres rehabilitáció	5	2	3	4	5	0	4	3	2	0	4	1	0
Elhunyt	0	2	0	1	0	0	0	0	2	1	0	2	2
Összesen	6	6	7	9	6	7	5	5	7	1	8	7	2

4.2. A Székhelyintézmény infrastrukturális feltételei és működése

4.2.1. Tárgyi feltételek

A Székhelyintézmény több hektárnyi parkosított területen, Szigetvártól néhány kilométerre található, *kifejezetten jó infrastrukturális adottságokkal rendelkezik*. Az intézményi integráció (2010) után a Székhelyintézményben központosítottak több működtetéssel kapcsolatos tevékenységet, köztük megvalósult a Mozsgói telephellyel a mosoda-és konyhaintegráció, továbbá a munkaügyi, számviteli, pénzügyi feladatellátás minden telephelyről a Székhelyre került át.

Az intézményvezető elkötelezettségének köszönhetően, a Székhelyintézményben folyamatosak a fejlesztések, beruházások, melyben gyakran támaszkodnak a *saját önkéntes munkára*, ideértve az intézményi munkatársak és az ellátottak önkéntes fizikai munkáját egyaránt. A Székhelyintézmény „*régi épületében*” található a foglalkoztató helyiségek és a 2002-ben kialakított fejlesztő központ. A 2017-18-as évek kiemelkedő eredménye volt, hogy pályázati támogatásból 42 millió forintos költségvetésből a fejlesztő központnak helyet adó régi épület teljes energetikai felújítása valósult meg, melynek keretein belül teljes födém és fal szigetelésre, a nyílászárók cseréjére, valamint az épület teljes csatorna és ereszrendszerének cseréjére és új homlokzati festésre került sor.

2020-ban közel 100 millió forintos összegű pályázati forrásból 5 lakóház (120 férőhely) részleges energetikai korszerűsítése valósult meg. Mindezzel a lakóépületek állaga jelentős mértékben javult és összességében korszerűnek tekinthető. A rezsiköltség és a gázfüggőség csökkentése érdekében, alternatív fűtés és használati melegvíz rendszer kiépítése kezdődött meg, pellet tüzelésű konténerkazánok telepítésével. Az elmúlt években mind a mosodában, mind a konyhában sikerült eszközbeszerzéssel is modernizálni az intézményi infrastruktúrát. Az utóbbi két évben elsősorban az udvaron, a foglalkoztatás területén és a szabadidős tevékenységeket illetően történtek előremutató beruházások. Új foglalkoztatóhelyiség került kialakításra, ahol papír briketteket gyártanak, felújították a bocsapályákat, a focipályát, valamint az udvaron külső járdák és parkolók kerültek kialakításra.

Az ellátottak elhelyezése a 2000-ben épült 6 családiás jellegű lakóházban történik. Egy-egy lakóházban összesen 20-24 fő él, a lakószobák az épület földszintjén és emeletén találhatóak.

A lakószobák 2-3-4 fő befogadására alkalmasak, valamennyi lakószobában biztosított a lakónként 6 m² lakóterület és biztosított a 10 fő számára fürdőszoba és nemenkénti illemhely használata.³ Az épületekben biztosított a folyamatos fűtés és melegvíz ellátás. A lakóházakban közösségi helyiségként az alsó szinten jól felszerelt nappali és teakonyha szolgálja a lakók kényelmét. A lakóházak összességében barátságosak, rendezettek, virágok teszik még otthonosabbá a környezetet.

4.2.2. Személyi feltételek

A Székhelyintézmény tekintetében 56 fő a megengedett dolgozói létszám, ebből 33 fő (58%) a szakmai létszám, és 23 fő (42%) az egyéb, technikai személyzetként foglalkoztatott. A Székhelyintézményben a viszonylag magas technikai létszám az integráció utáni bizonyos funkciók (közös mosoda, adminisztráció, konyha) központosításából fakad. A látogatáskor az engedélyezetthez képest, majdnem teljes volt a foglalkoztatás, 1 terápiás munkahely volt betöltetlen. A dolgozói fluktuáció egészen 2022-ig nem volt számottevő, de 2022-ben jelentősen növekedett. Ebben az évben ugyanis a korábbi év 2 főjéhez képest, már 8 fő hagyta el az intézményt, 6 fő a szakmai és 2 fő a technikai személyzetből. *A fluktuáció oka, hogy többen más munkahelyet választottak, jellemzően az egészségügyben helyezkedtek el vagy nyugdíjba mentek. A nagy arányú szakember hiány így már a Székhelyintézményben is tapasztalható. A vezető és a fenntartó tájékoztatása alapján nagyon nehéz elhivatott és megfelelő képzésű szakembereket találni. A szakember hiányt az intézmény gyakran a nyugdíjba vonuló dolgozók visszafoglalkoztatásával oldja meg.*

4.2.3. Az ellátottakra vonatkozó adatok

A Székhelyintézmény ápoló gondozó otthonában 8 férfi és 13 női ellátott, míg a rehabilitációs intézmény részben 76 férfi és 48 női ellátott él. A Székhelyintézményben a lakók átlagéletkora alacsonyabb és a fogyatékosági fokuk is alacsonyabb, mint más telephelyen élő ellátottaké. Ennek oka, hogy *a rehabilitációs intézménybe sok fiatal érkezik. Nagy az igény a gyermekvédelem valamely intézményéből érkezők felvételére is.* Az intézményvezető elmondása szerint, sok esetben tapasztalható, hogy a 18. születésnapot követő napokban meg is érkezik az új lakó. Ennek ellenére is jellemző egy olyan tendencia, hogy idősödik az ellátotti kör, a kevés (21 fő) ápoló-gondozó férőhelyre a bent lévő rehabilitációs intézményben élők közül is egyre nagyobb igény mutatkozik.

Fogyatékos személyek rehabilitációs intézménye

Életkor (év)	Férfi	Nő	Összesen
18-39	31	19	50
40-59	34	24	58
60-64	10	0	10
65-69	0	4	4
70-74	1	1	2
Összesen	76	48	124

Fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthona

Életkor (év)	Férfi	Nő	Összesen
18-39	1	0	1

³ SzCsM rendelet 41. § (4) bekezdés

40-59	6	5	11
60-64	1	3	4
65-69	0	4	4
70-74	0	0	0
75-79	0	1	1
Összesen	8	13	21

A lakók többségében enyhe-és, közepes súlyos értelmi fogyatékosokkal élők, de vannak súlyos értelmi fogyatékosokkal élő ellátottak is.

Fogyatékoság szerinti megoszlás	fő
Enyhe értelmi fogyatékos	66
Közepes súlyos értelmi fogyatékos	59
Súlyos értelmi fogyatékos	20
Összesen	145
Fenti adatokon belül	
Látássérült	2
Hallássérült	12
Mozgáskorlátozott	4
Kommunikációban számottevően korlátozott	4
Súlyos halmozottan sérült	4

2022-ben 16 fő volt a várólistán lévők száma, mely az év végére a felvételek után 10 főre csökkent. 2022-ben összesen 7 fő került ki az ellátásból (2 fő elhunyt, 3 főt rehabilitáltak, 2 fő másik intézménybe ment át).

Az ellátottak közül 80 fő áll gondnokság alatt, összesen 18 gondnok látja el a feladatokat, ebből 4 fő közeli hozzátartozó, a többi hivatásos gondnok. Egy-egy hivatásos gondnoknak 1-15 gondnokoltja van. *Támogatott döntéshozatal a Székhelyintézményben nincs.* Az intézményvezető tájékoztatása alapján, a gondnokokkal kölcsönösen jó kapcsolat alakult ki, a személyes találkozások a járvány idejére lecsökkentek ugyan, de rendszeres volt a digitális, telefonos kapcsolattartás. A járványhelyzet megszűnésével, helyreállt a korábbi, személyes kapcsolattartás.

A Székhelyintézmény igyekszik messzemenőig támogatni a lakók kapcsolattartását hozzátartozókkal, barátokkal, az intézményen kívüli világgal. A lakók 56%-ának van valamilyen kapcsolata hozzátartozókkal, ismerősökkel. A lakók 25%-a rendszeresen hazajár. A családi kört érintő kapcsolattartásokat is megviselte a járvány időszaka, de azóta visszaállt a személyes kapcsolattartás korábbi gyakorisága.

4.3. Az intézmény által nyújtott szolgáltatások, az intézmény érdemi működése

A Székhelyintézmény segítséget nyújt a rehabilitációra alkalmas lakóknak az önálló életvitelhez való felkészülésre, és teljes körű ápolást gondozást nyújt azoknak az ellátottaknak, akik állapotuknál fogva ezt az ellátást igénylik. A Székhelyintézmény a folyamatos beruházásoknak és a sok önkéntes munkának köszönhetően szép, gondozott környezetben biztosítja a lakók számára a lakhatást, étkezést, szükség esetén ruházatot, egészségügyi ellátást,

gyógyszert, gyógyászati segédeszközök beszerzését, ápolást, gondozást, foglalkoztatást, a szabadidő kulturált eltöltésének szervezését.

4.3.1. Lakhatás

A rehabilitációs férőhelyeken az ellátottak 5 lakóházban, szép környezetben, 2-3-4 ágyas szobákban kaptak elhelyezést, mely biztosítja a pihenésüket, a testi és lelki regenerálódásukat, intim kapcsolataik normalizálódását, szabadidős tevékenységük kulturált körülmények között való eltöltését. A szobák tiszták, rendezettek, barátságosak, a berendezési tárgyak és a felszerelés az ellátottak szükségleteinek és életkori sajátosságainak megfelelően kerültek kialakításra. A szobák otthonosak, ágyak, fotelek és az egyéb szükséges bútorzat mellett, a lakók személyes használati tárgyaikkal vannak berendezve. (4. számú melléklet) A lakóknak ugyanis lehetőségük és viszonylag széleskörű szabadságuk van abban, hogy szobáikat saját használati tárgyaikkal díszítsék, tegyék egyedivé és otthonossá. A Székhelyintézményben kb. 20 pár él, számukra közös szobában biztosított az együttélés. A Székhelyintézményben két olyan pár van, akik külön épületben, saját bútorokkal rendezhették be lakószobáikat (5. számú melléklet). Az önálló életre való felkészítésnek része volt az is, hogy a bútorokat és berendezési tárgyakat is ők maguk választották ki. A külön épület az önállóság nagyobb fokát biztosítja, és igyekszik őket felkészíteni az intézményen kívüli életre, a sikeres integrációra. A Székhelyintézmény 6. lakóházában, kulturált, szép környezetben a szükségleteknek megfelelően, 21 fő számára ápoló, gondozó otthoni férőhely került kialakításra, ahol szintén 2-3-4 ágyas szobákban élnek az ellátottak. A szobák itt is otthonosak, barátságosak a lakók igényeinek megfelelően berendezettek.

4.3.2. Étkezés és ruházat biztosítása

A Székhelyintézmény saját főzőkonyhával rendelkezik, mely a lakók egészségi állapotának megfelelően, a közétkeztetésre vonatkozó szabályok figyelembevételével, napi ötszöri alkalommal biztosít étkezést. Az évszakok váltakozása, egy-egy élelmezési alapanyag szezonális nyomon követhető az étlapon, melyek összeállításában az érdekképviseleti fórum is részt vesz. Emellett „Kívánság” füzetet vezetnek, így a lakók igényeit is figyelembe veszik az étlapok összeállításakor. Az ellátottak egészségi állapotára tekintettel, szükség szerint speciális diétás étrend is biztosított. Az ellátottak étkeztetése a konyha mellett található étkezőben történik. Az étterem tiszta, rendezett, a lakók számára közvetlenül étkezés előtt a kézmosás, kézfertőtlenítés biztosított. 2022-ben a Székhelyintézménybe új evőeszközöket és tányérokat szereztek be.

Az ellátottak nagyobb része saját ruházattal rendelkezik és többségében saját lábbelijüket használják. Ezeknek a tárolása saját, kulccsal zárható szekrényben történik (a lakószobában vagy a lakószoba melletti folyosó részen). Ha az ellátott megfelelő mennyiségű és minőségű ruhával nem rendelkezik, akkor a Székhelyintézmény biztosítja a házirendben szabályozott mértékben a ruházatot és cipőket. Az ellátottak ruházatának és a textíliáknak a tisztítását a Székhelyintézmény saját mosodájában biztosítja. 2022-ben minden ellátottnak 2 váltás ágyneműt és törölközőt szereztek be.

4.3.3. Egészségügyi ellátás biztosítása

A Székhelyintézményben a háziorvosi feladatokat az intézményi orvos megbízási szerződés alapján látja el. A háziorvos hetente háromszor 2 órát rendel, szükség esetén rendelési időn kívül is elérhető. Neurológus szakorvosi feladat ellátása heti 4 órában, megbízási szerződés

alapján, hetente egyszeri rendeléssel valósul meg. A Székhelyintézmény rendelkezik orvosi szobával. (6. számú melléklet) Intézményen kívül fogászati-, nőgyógyászati, szemészeti-, bőrgyógyászati-, onkológiai-, szűrést szerveznek a lakóknak, emellett rendszeresen járnak tüdőszűrésre és mammográfiára. A szükséges szakorvosi vizsgálatokra a Székhelyintézmény saját gépkocsijával szállítja az ellátottakat, Szigetvárra, Pécsre vagy Kaposvárra. *A Székhelyintézménynek 3 fő ellátására alkalmas betegszobája, valamint egy hospice szobája is van.* (7. számú melléklet) Az egészségügyi csoport szakápolási tevékenységet nem végez, feladata a lakók gondozása, ápolása, egészségügyi ellátása, az egyéni gondozási tervének és aktuális egészségi állapotának megfelelően. Intézményen belül rendszeres a súly-, vércukorszint-, pulzus, vérnyomás mérés. A Székhelyintézményben az egészségügyi team egészségmegőrző felvilágosításokat tart, kis-és nagycsoportos foglalkozások keretében („Egységpercek” pl. az elhízás, cukorbetegség, dohányzás stb. témáit dolgozzák fel).

4.3.4. Foglalkoztatás, rehabilitáció

A rehabilitációs intézmények speciális feladata a rehabilitációra alkalmas lakóknak az önálló életre való felkészítése,⁴ így a Székhelyintézményben különösen nagy hangsúlyt fektetnek a fejlesztésekre, a minél szélesebb körben megvalósuló foglalkoztatásra, a mentálhigiénés ellátásra. Valamennyi tevékenység során az önellátó szemlélet következetes alkalmazásával igyekeznek elérni, hogy az ellátottak állapotuknak megfelelően, a lehető legnagyobb mértékben önellátóak legyenek, képességeiket szinten tartásuk, fejlesztésük. Elsősorban olyan képességek és készségek fejlesztését célozzák meg, melyek a mindennapi életben való eligazodáshoz, boldoguláshoz segítséget nyújtanak, és megkönnyítik mindennapi életüket. Az intézmény speciális céljaira tekintettel, különös figyelmet fordítanak a támogatott lakhatásra való felkészítésre, az önkiszolgálás fejlesztésére, a kommunikációs képesség fejlesztésére, indulat kezelésre. A Székhelyintézmény munkatársainak tájékoztatása alapján igyekeznek az intézményen kívüli életre készíteni az ellátottakat azzal is, hogy a jobb képességű lakóknak a meglévő mennyiségi, pénz ismeretek szinten tartására és fejlesztésére is törekcsenek. *Példa értékű a Székhelyintézményben a lakók környezettudatos nevelése, kiemelt feladat a hulladékok elkülönített gyűjtésének elsajátítása.* A Föld napján szemét gyűjtési akciót szerveznek a környéken, fontos továbbá, hogy az újra hasznosítható hulladék összegyűjtése, kezelése, részbeni feldolgozása is a lakók feladatai közé tartozik.

A konfliktusok feloldására, kezelésére havi rendszerességgel csoportos megbeszéléseket szerveznek. A Székhelyintézmény kifejezetten támogatja a lakók között létrejövő kisebb csoportok, baráti közösségek kialakulását, működését. Nagy hangsúlyt fektetnek továbbá a családi és társadalmi kapcsolatok ápolására.

Az önellátásnak fontos része az egyszerűbb ételek elkészítésének elsajátítása, gyakorlása. A fejlesztő foglalkozások keretein belül használják a tankonyhát, melyet minden lakóház előzetes beosztás alapján vesz igénybe. (8. számú melléklet) Itt készülnek egyszerűbb ételek, a lakók kívánsága szerint bundáskenyér, rántotta stb. Gyakran a születésnap tortákat, névnap süteményeket is itt, együtt készítik el a lakók, hiszen az intézmény fontosnak tartja és külön figyelmet szentel a születésnapok és névnapok közös megünneplésére.

A Székhelyintézmény tagja a Magyar Speciális Művészeti Műhely Egyesületnek, mely keretein belül a lakóknak lehetősége van különböző művészeti területeken vetélkedőkön, kirándulásokon, alkotótáborokban részt venni. Rendszeresen részt vesznek a színpottás zenei táborban. A zeneterápiás foglalkozások terén újításként került bevezetésre a Székhelyintézménybe a karaoke, ami népszerű lett a lakók között. A Székhelyintézmény gyakran szervez kirándulásokat, üdülési lehetőségeket biztosít az ellátottak számára. Ezeket a programokat a részvétel önkéntes és önköltséges.

⁴ Szoc.tv. 72. § (1) bekezdés

A Székhelyintézmény *nagy hangsúlyt fektet a hitélet megfelelő biztosítására*, így helyben is szerveznek lelki alkalmakat, de olyan is előfordul, hogy buszt bérelnek és együtt mennek a lakók vasárnapi misére; munkatársaim látogatásakor ugyanis még folyamatban volt, a Székhelyintézmény saját kezdeményezésére indult kápolna építési projektje. A korábban állatok elhelyezésére szolgáló különálló épületet saját erőből, a munkatársak és lakók önkéntes munkájának köszönhetően sikerült egy 75%-os készenléti állapotba hozni 2023-ra. A kápolna projekt a Székhelyintézmény dolgozói és lakói együttes értékteremtő munkájának szemmel látható bizonyítéka.

Az önálló életre való felkészítésben is fontos szerepet játszik a lakók foglalkoztatásának megoldása, a foglalkoztatási rehabilitációba az ellátottak minél szélesebb körének bevonása. A foglalkoztatás az egyéni gondozási, fejlesztési, foglalkoztatási terveknek megfelelően az ellátottak egyéni képességeire, korukra, mentális és fizikális állapotukra tekintettel történik. A rendelkezésünkre bocsátott dokumentáció alapján a Székhelyintézmény lakóinak többsége, megközelítőleg 80%-a, összesen 116 fő, valamilyen foglalkoztatási formában dolgozik. Egy részük szocioterápiás foglalkoztatásban,⁵ fejlesztő foglalkoztatásban,⁶ míg nagyobb részük külső szervezet által biztosított támogatott, akkreditált foglalkoztatásban vesz részt.⁷

A Székhelyintézmény által szervezett *munka tevékenységi körei* elsősorban, az udvaros-parkgondozó, takarító-mosodai kisegítő, környezetvédelmi feladatokat ellátó munkakör, valamint a papírbrikett gyártásában való részvétel. A lakók nagyobb része akkreditált foglalkoztatás keretén belül a fejlesztő foglalkoztatástól elkülönülten, külső foglalkoztatóval kötött megállapodás alapján végez betanított munkásként, napi 4 órában egyszerű kézi munkát, csomagolást.

A foglalkoztatással a cél, a munkafegyelem erősítése, az önálló munkavégzés fokozása, a kitartó, pontos munkavégzésre törekvés, a munkafegyelem erősítése. A rehabilitálható fiatalok esetén további cél, a munkaidő növelése és a nyílt munkaerőpiacra történő kijutás. Munkatársaim megtekinthették a lakók munkavégzését is, akik 4 foglalkoztató helyiségben végezték a munkát; három nagyobb helyiségben csomagoltak, egy teremben pedig selyemvirágokat készítettek díszekhez, koszorúkhhoz.

Foglalkoztatási forma	fő	Munkaidő (óra/nap)
Fejlesztési jogviszony	11	1-6 (az ellátott mentális és egészségi állapotát figyelembe véve)
MT szerinti fejlesztő foglalkoztatás	4	5
Akkreditált foglalkoztatás	101	4
Összesen	116	

4.3.5. Szabadidő eltöltésének lehetőségei, különös tekintettel az intenzív sportéletre

A Székhelyintézmény igyekszik megszervezni lakói számára, a képességeiknek megfelelő olyan szabadidős és kulturális tevékenységeket, melyek által a lakók élményhez és kifejezetten sikerélményhez is juthatnak. A szabadidő tartalmas eltöltésének a lakók számára a Székhelyintézményen belül és kívül is számos lehetősége van. A parkosított udvar, a gondozott épített környezet, kellemes sétákra, pihenésre és sportolásra egyaránt alkalmas terepet biztosít.

⁵ SzCsM rendelet 55. §.

⁶ Szoctv. 99/B. §. és SzCsM rendelet 110/J. §

⁷ a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásához nyújtható költségvetési támogatásokról szóló 327/2012 (XI.16.) Kormányrendelet; illetve a megváltozott munkaképességű személyek ellátásaival kapcsolatos eljárási szabályokról szóló 327/2011. (XII. 29.) Kormányrendelet.

A Székhelyintézmény lakói a Dél-Zselic ISZI többi telephelyének lakóihoz képest is nagyobb szabadságban élik mindennapjaikat. Az intézmény házirendjének megfelelően, a lakók a munkaidő utáni szabadidő eltöltésének módjáról maguk dönthetnek. A Székhelyintézmény lakói szóbeli bejelentés alapján mozoghatnak akár az intézményen kívül is. Tömegközlekedési eszközzel könnyen eljutnak Szigetvárra, de a város kerékpárral vagy gyalogosan is könnyen megközelíthető. A lakók kb. 80%-a él a szabad mozgás lehetőségével, a lakók 50%-ának kerékpárja is van. A házirend szerint vacsoraidőre kell hazaérkezniük, ekkor van ugyanis létszám ellenőrzés. A lakók az esetek nagy részében elfogadják és betartják ezeket a szabályokat.⁸

A szabadidő tartalmas eltöltésére kiváló lehetőséget biztosít a Székhelyintézmény intenzív sport élete. A Székhelyintézmény tagja a Magyar Speciális Olimpiai Szövetségnek, melynek köszönhetően a lakók nemzetközi, országos, és regionális sporteseményeken, sportfoglalkozásokon vehetnek részt. A különböző sportágakban elért sikereket a lakószobákban kiállított éremgyűjtemények is tanúsítják (9. számú melléklet). A sporteseményeken való részvétel alapja a helyi sportfoglalkozásokon való részvétel, mely elősegíti a lakók egészségmegőrzését, testi és lelki jólétük szinten tartását, segíti a személyiségfejlődésüket. Sikereik pedig erősítik önbecsülésüket. A Székhelyintézmény tornatermében kondicionáló gépek segítik a lakók edzéseit. (10. számú melléklet) A sport tevékenység tudatosan szervezett kereteit, a sportszakkör éves terve biztosítja. Egyéni foglalkozásokat is szerveznek a lakóknak, ahol lehetőség van az ügyességfejlesztésre, kondíciójavításra, mozgáskoordináció javítására. Kiváló célt szolgál ezekre a bocsá golyósport játék. A Székhelyintézménynek több bocsá pályája is van, melyek 2022-ben kerültek felújításra. Rendszeresen szerveznek bajnokságokat is.

A sport tevékenységnek hivatalos keretet ad a Horizont Sportegyesület, melynek a lakók nagyrésze bejegyzett tagja. A sportolók bármilyen rendezvényen vesznek részt, a sportegyesület színeiben indulnak. Az Egyesület számos rendezvényt szervez és többször sikerült anyagi jellegű támogatásokat is szerezni, melyekkel eszköz beszerzések is megvalósulhattak.

A Székhelyintézményben sikerült az elmúlt években a lakók számára lovasterápiát is megszervezni, mely lehetővé teszi, hogy a lakók egy része heti két alkalommal vegyen részt ebben a típusú fejlesztésben. A Székhelyintézmény egy szépen gondozott futballpályával is rendelkezik, melynek korszerűsítése, felújítása a helyszíni vizsgálat idején folyamatban volt, nézői padokat helyeztek el, labdafogó hálók kerültek felszerelésre.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat-és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbtt. határozza meg. Az Ajbtt. 1. § (3) bekezdése alapján *az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését.* Az Ajbtt. 39/O.§ (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet

⁸ A rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján 2023-ban egy lakóval volt probléma, aki előzetes jelzés nélkül többször ismeretlen helyen tartózkodott, és a rendőrséget kellett igénybe venni a megtalálása érdekében. Az érdekképviseleti fórum jegyzőkönyve alapján, a lakót saját kérésére időközben egy másik intézménybe helyezték át, ahol vér szerinti édesanyja is tartózkodik.

nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára. *A fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határozta meg.*

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv [...] vagy *közszolgáltatást végző szerv (továbbiakban együtt: hatóság)*, tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság) feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *„A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.”*

5.2. Az alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik

Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybíróági határozatokban foglalt felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel azt mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybíróági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott cikkeit és az Alkotmány vonatkozó szakaszait, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybíróági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak több összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a joganyag, a jogi eljárások stabilitására. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való jog

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybíróági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete

mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékosokkal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosokkal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében: az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A.§-hoz hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a „jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítélt meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a gyermekek, a nők, az idősek, a fogyatékossgal élő személyek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, továbbá a fogvatartottak, hajléktalanok.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek. Helyzetük miatt kiszolgáltatottabbak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben, érdekérvényesítő képességük csekély, ezért esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, a minden embert egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására.

A CRPD preambulumban a részes államok elismerik, az emberiség valamennyi tagjának veleszületett méltóságát és értékét, az általános alapelvek⁹ között is hangsúlyozva a veleszületett méltóság és az autonómia tiszteletét, a hátrányos megkülönböztetés és a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás fontosságát. Kötelezettséget vállaltak¹⁰ többek között arra, hogy meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az CRPD-ben foglalt jogok végrehajtása érdekében, megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében.

A CRPD 4. cikke a következők rendelkezik a részes államok általános kötelezettségeiről:

⁹ CRPD 3. cikk Általános alapelvek

¹⁰ CRPD 4. cikk Általános kötelezettségek

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;
- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;
- c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;
- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;
- i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el.”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés¹¹ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A CRPD 1. cikke értelmében „az egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a

¹¹ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.” A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.¹² Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Az alapvető jogok biztosa az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként a maga semleges, kiegyensúlyozó szerepével, illetve a közvetítő kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével valós támogatást képes biztosítani annak érdekében, hogy a CRPD fogyatékos ember autonómiáját előtérbe helyező szemlélete és a tagállami kötelezettségek megfelelően érvényesüljenek.

6. Az ügy érdeme tekintetében

Az ombudsmani látogatás célja a Székhelyintézmény működésének megismerése és alapvető, emberi jogi szempontú monitorozása volt. Amint azt több korábbi, a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak érvényesülésével kapcsolatos ombudsmani jelentés rögzíti, az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékossgal kialakulásához vezet, illetve *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékossgukból fakadó terheik csökkenthetőek.*¹³

A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek, a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek. A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.¹⁴ Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkori lehetőségeivel összhangban.¹⁵

6.1. A CRPD 19. cikk – Önálló életvitel-közösségbe való befogadás, valamint a CRPD 26. cikke – habilitáció rehabilitáció

Habár az intézményi körülmények méretben, elnevezésben és kialakításban különbözhetnek, önálló életvitelt sem a nagyméretű intézmények, sem az öt-nyolc egyént befogadó kisebb csoportos otthonok, sem pedig az egyedi otthonok nem biztosíthatnak, ha az intézményi elhelyezés meghatározó elemei jellemzik ezeket. Ezek a következők:

a segítőket másokkal közösen kell igénybe venni, és az egyénnek nincs vagy csak korlátozott befolyása van arra, hogy kitől kapja a segítséget; elszigeteltség és szegregáció a közösségen belüli önálló élettől; a mindennapi döntések feletti irányítás hiánya; a választási lehetőség hiánya azt illetően, hogy az egyén kivel él együtt; a személyes akarattól és preferenciáktól független merev rutin; egyének csoportja számára előírt azonos tevékenységek azonos helyen bizonyos fennhatóság mellett; a szolgáltatás biztosítása során megnyilvánuló paternalista megközelítés; az életkörülmények felügyelete, emellett pedig általában az egyazon környezetben élő fogyatékos személyek számának aránytalansága. *Az intézményi keretek a fogyatékossgal élő személyek számára bizonyos mértékű választási és irányítási lehetőséget*

¹² CRPD 3. cikk a) pont

¹³ Fot. 2. § (1) bekezdés

¹⁴ Fot. 2. § (3)-(4) bekezdés

¹⁵ Fot. 2. § (5) bekezdés

nyújthatnak, ám ezek a lehetőségek az élet konkrét és erősen behatárolt területeire korlátozódnak, és nem változtatnak az intézmény szegregáló jellegén.¹⁶

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke a következőket rögzíti:

„Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt, beleértve a következők biztosítását:

a) a fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni;

b) a fogyatékossgal élő személyek számára hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából szükséges...;”

A Fot. a „Lakóhely, közösségbe való befogadás, önálló életvitel” cím alatt rendelkezik az intézményi férőhelykiváltásról, rögzítve többek között, hogy a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához, illetve, hogy a kiváltást a CRPD 19. cikkében meghatározottak figyelembevételével kell végrehajtani.¹⁷

Az OFP Lakhatás címszóval ellátott 7.2. alpontja szerint a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét. Az erről szóló kormányzati stratégia¹⁸ alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.¹⁹

Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok felhasználásával, tapasztalati szakértők bevonásával. A családi környezetben maradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékossgai formák – számbavétele mellett.

A Szocvtv. 75. § (1) bekezdése értelmében támogatott lakhatás a fogyatékos személyek, a pszichiátriai betegek – ide nem értve a demens személyeket – és a szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja a lakhatási szolgáltatást; az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés,

¹⁶ CRPD Kommentár Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz II/A. c) pont. Az önálló életvitel körülményei

¹⁷ Fot. 17. §

¹⁸ 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019–2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról

¹⁹ figyelemmel a CRPD-Bizottságnak a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke szerinti, Magyarországgal kapcsolatos vizsgálatáról szóló jelentésére (2020, CRPD/C/HUN/IR/1, kiemelten 114. pont); a CRPD-Bizottság 2022. október 10-én kiadott vonatkozó „Írnyelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” dokumentumára (2022, CRPD/C/5); valamint a CRPD Bizottság Magyarország egyesített második és harmadik időszakos jelentéséhez kapcsolódó Záró észrevételeinek vonatkozó pontjaira (2022, CRPD/C/HUN/CO/2-3; 41. pont) és a CRPD-Bizottság 5. számú Általános észrevételére az önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló CRPD 19. cikk kapcsán (2017, CRPD/C/GC/5);

szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett esetvitelt; a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevételében való segítségnyújtást; az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyógypedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást. A támogatott lakhatás részletszabályairól az SzCsM rendelet pedig rendelkezik.

A CRPD. 19. cikke garantálja az *önálló életvitel és a közösségbe való befogadás* jogát. Az *önálló életvitel* elsősorban a fogyatékos személyek önálló döntési, választási lehetőségét biztosítja. Ennek értelmében többek között, a fogyatékos személynek joga van megválasztani, hogy kivel, hol, milyen körülmények között szeretne élni, jogában áll kialakítani a saját életmódját, életritmusát, életkörülményeit. A *közösségbe való befogadás joga* a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás elvéhez kapcsolódik, amelyet többek között a CRPD 3. cikkének c) pontja fogalmaz meg. Ez *teljes társadalmi életet és a nyilvánosság számára rendelkezésre álló valamennyi szolgáltatáshoz, valamint a fogyatékossgal élő személyek számára abból a célból rendelkezésre álló támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférést foglalja magában, hogy a társadalmi élet minden szférájába teljes mértékben befogadást nyerjenek és azokban részt vehessenek*. Ezek a szolgáltatások többek között a lakhatáshoz, a közlekedéshez, a bevásárláshoz, az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, a szabadidős tevékenységekhez és a nyilvánosság rendelkezésére álló valamennyi egyéb létesítményhez és szolgáltatáshoz, például a közösségi médiához kapcsolódnak. A jog magába foglalja a közösség minden politikai és kulturális jellegű intézkedéséhez és eseményéhez, többek között a nyilvános találkozókhoz, sporteseményekhez, kulturális és vallási fesztiválokhoz és minden olyan tevékenységhez való hozzáférést, amelyben a fogyatékossgal élő személy részt kíván venni.

A CRPD 19. cikke az egyezmény egyik legátfogóbb rendelkezése, az egyezmény végrehajtása szempontjából valamennyi cikk tekintetében kulcsfontosságú, így kiemelt jelentőséggel bír.

A CRPD 26. cikke a rehabilitáció és rehabilitáció jogát deklarálja, rögzítve többek között az alábbiakat:

„1. a részes államok megtesznek minden hatékony és szükséges intézkedést – ideértve a sorstársi segítségnyújtást is – annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára az élet minden területén biztosított legyen a legteljesebb függetlenség, a fizikai, mentális, szociális és szakmai képességek, valamint a teljes befogadás és részvétel elérése és megtartása. E célból a részes államok átfogó rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatásokat és programokat hoznak létre, erősítik és kiterjesztik azokat, különös tekintettel az egészségügy, a foglalkoztatás, az oktatás és a szociális szolgáltatások terén, oly módon, hogy a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások és programok:

- a) a lehető legkorábbi szakaszban kezdődnek, és az egyéni igények és képességek multidiszciplináris értékelésén alapulnak;
- b) támogatják a közösségben való részvételt és az abba való befogadást, önkéntes alapon működnek, és a fogyatékossgal élő személyek lakóhelyéhez – a vidéki régiókat is beleértve – a lehető legközelebb vannak...”.

A CRPD egyes rendelkezéseit nem lehet egymástól mereven elválasztani, hanem egymással összefüggésben szükséges azokat értelmezni és vizsgálni. A CRPD. 19. cikke garantálja az *önálló életvitel és a közösségbe való befogadás* jogát. A CRPD általános kommentárja szerint ugyan „*nincs összefüggés a közösségben folytatott életvitel, a rehabilitáció és rehabilitáció között* (26. cikk). *Bizonyos fogyatékossgal élő személyek esetében nincs mód a rehabilitációban való részvételre mindaddig, amíg az érintett személy nem részesül megfelelő, személyre szabott támogatásban. A rehabilitáció célja ugyanakkor az, hogy lehetővé tegye a fogyatékossgal élő személyek számára a közösségben teljes jogú, hatékony tagként való részvételt. A*

fogyatékossgal élő személyek rehabilitációja, rehabilitációja az érintett személyek szabad akaratukból hozott, tudatos beleegyezésének a függvénye. A rehabilitáció, rehabilitáció elsősorban az oktatás, foglalkoztatás, egészségügy és a szociális kérdések szempontjából meghatározó."²⁰ Összességében azonban az önálló életvitelre való felkészítés, az önálló és felelősségteljes döntések meghozatala, gyakran egy hosszabb tanulási folyamat, tudatos fejlesztési program következetes végrehajtásának eredményeként alakulhat ki. Az önálló életvitelre való felkészítésnek és a közösségbe való befogadásnak egy fontos előszobája lehet a fogyatékos személy sikeres rehabilitációja, rehabilitációja.

A Fot. 19.§-a értelmében, a fogyatékos személynek joga van a rehabilitációra. E jog érvényesítését rehabilitációs szolgáltatások, ellátások biztosítják. A rehabilitációs szolgáltatások sokféleségére és az összehangolásuk fontosságára hívja fel a figyelmet az OFP 6. pontja is. *„A komplex rehabilitáció sokrétűségéből adódó sajátosság, hogy az egyes szolgáltatási elemek az államigazgatás és az ellátórendszer szempontjából gyakran különböző ágazat felügyelete alatt álló, eltérő működési rendű szervezet kompetenciájába tartoznak, a kliens szempontjából azonban ez egyetlen összefüggő folyamatként jelenik meg. Kulcsfontosságú ezért, hogy az egyes szabályozási és szolgáltatási területek kialakítsák és működtessék azokat a kapcsolódási pontokat, melyek által egymással összehangoltan képesek tervezni, és biztosítani tudják a rehabilitációs lépések összefonódását, valódi folyamatosságát.*”

A Szocvtv. rendelkezése alapján, Magyarországon a fogyatékos személyek számára a nagy férőhelyszámú bentlakásos ápolást-gondozást nyújtó intézményeken kívül, a személyes gondoskodás keretébe tartozó szakosított ellátási formák között, a *fogyatékos személyek számára rehabilitációs intézmények is* elérhetők.²¹ A rehabilitációs intézmények *célja, hogy a fogyatékos személyt minél hamarabb képessé tegyék a társadalmi integrációra, az intézményen kívüli önálló életre*, előkészítse az ott élők családi és lakóhelyi környezetbe történő visszatérését, valamint megszervezi az intézményi ellátás megszűnését követő utógondozást.²² A szükségleteknek megfelelően fogyatékos személyek számára kisebb létszámot befogadó rehabilitációs célú lakóotthon is létrehozható.²³ A rehabilitációs intézmények és rehabilitációs lakóotthonok működtetésével az állam a CRPD 26. cikkben deklarált rehabilitációhoz, rehabilitációhoz való jog biztosítása nemzetközi jogból eredő kötelezettségének is igyekszik eleget tenni azzal, hogy a komplex rehabilitáció folyamatát egy intézménybe koncentrálja.

A megfelelő szakellátás érdekében a szakosított intézményi ellátásban részesülő személyre vonatkozóan, gondozási tervet kell készíteni.²⁴ A gondozási terv elkészítéséről és az abban meghatározott feladatok teljesítéséről tartós bentlakásos, illetve átmeneti intézményi ellátásban részesülő személy esetén az intézmény vezetője gondoskodik.²⁵

A gondozási terv egyik típusa az egyéni fejlesztési terv, amely a fogyatékos személyek rehabilitációs intézményében, valamint a fogyatékos személyek otthonában, illetve a lakóotthonban elhelyezett személy részére az egyénre szabott bánásmód leírását, az önellátási képesség fejlesztését tartalmazó dokumentáció. Az egyéni fejlesztési terv az ellátott személyről készített (gyógy)pedagógiai, egészségi és mentális állapotra vonatkozó jellemzés alapján készül.²⁶ *Az egyéni fejlesztési tervet kidolgozó munkacsoport félévente értékeli az elért eredményeket, és szükség esetén módosítja az egyéni fejlesztési tervet.*²⁷

²⁰ CRPD kommentár, Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és közösségbe való befogadás, 91. pont.

²¹ Szocvtv. 57. § (2) bekezdés b) pont

²² Szocvtv. 74. § (2) bekezdés

²³ Szocvtv. 85/A. §. (3) bekezdés a) pont, aa) pontja

²⁴ Szocvtv. 7. § (1)

²⁵ Szocvtv. 7. § (8) bekezdés

²⁶ SzCsM rendelet 7. § (6) bekezdés

²⁷ SzCsM rendelet 12. §. (1)-(2) bekezdés

6.2. A Székhelyintézmény vizsgálata a tárgyi és infrastrukturális feltételek tekintetében

A fogyatékoságügyi független mechanizmus látogatásának célja a Székhelyintézmény működésének és az ott élő, illetve rehabilitációs ellátásban részesülő fogyatékos személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozása volt. További célként fogalmazódott meg annak átfogó vizsgálata, hogy az ott élő fogyatékosággal élő személyek alapvető jogai a CRPD-ben foglaltakkal összhangban, teljeskörűen érvényesülnek-e.

A Székhelyintézmény, mint rehabilitációs intézmény 124 fő ellátásáról és mint fogyatékos személyeket ápoló-gondozó otthon 21 fő ellátásáról gondoskodik. Bár az elérendő cél tekintetében az intézményi egység nagyobb része eltér a csupán hagyományos ápoló-gondozó ellátást biztosító bentlakásos intézményektől, hiszen itt kiemelt jelentősége van a fogyatékos személyek társadalomba történő be-, illetve visszaillesztésének, azonban a magas ellátotti létszám és az eredményre nem vezetett rehabilitációra tekintettel továbbra is az intézményben lakó személyek szintén magas száma alapján, a rehabilitációs intézményi részleg hatékonysága megkérdőjeleződik, így a *Székhelyintézmény működésének jellege a jelenlegi formájában közelít a nagylétszámú tisztán ápoló-gondozó bentlakásos intézményekhez.*

A nagy létszámú bentlakásos intézményi ellátás körülményei, annak természeténél fogva és összességében alkalmas arra, hogy az érintett fogyatékos személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben, visszasság gyanúját és bekövetkezésének lehetőségét vessék fel és sérti a CRPD 19. cikkében deklarált önálló életvitelhez és közösségi befogadáshoz való jogot is.

A CRPD 19. cikkében foglalt önálló életvitelhez való jog többek között azt a lehetőséget is magában foglalja, hogy a fogyatékosággal élő személyek számára minden adott legyen ahhoz, hogy éljenek a választás és az irányítás lehetőségével saját életüket illetően, továbbá az életükkel kapcsolatos minden döntést meghozhassanak. A személyes autonómia és az önrendelkezés az önálló életvitel alapvető eleme, ideértve a közlekedéshez, az információkhoz, a kommunikációhoz és a személyes segítségnyújtáshoz való hozzáférést, a lakóhelyet, a napirendet, a szokásokat, a tisztességes foglalkoztatást, a személyes kapcsolatokat, a ruházkodást, a táplálkozást, a higiéniát és az egészségügyi ellátást, a vallásos, kulturális, szexuális és reprodukciós jogokat. Ezek a tevékenységek az egyén identitásának és személyiségének fejlődéséhez kötődnek: hol élünk, kivel, mit eszünk, szeretnénk-e tovább aludni vagy késő éjszaka lefeküdni, bent vagy kint lenni, (...) vagy szeretnénk-e zenét hallgatni. Ezek a cselekvések és döntések határoznak meg bennünket.²⁸ Az önálló életvitel az egyén autonómiájának és szabadságának elengedhetetlen része, de nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyedül kell élnie. Nem értelmezhető kizárólag a napi tevékenységek egyedül történő végzésére való képességként. Inkább választási és ellenőrzési lehetőségnek kell tekinteni, a veleszületett méltóság és az egyéni autonómia tiszteletben tartásának megfelelően, a CRPD 3. cikkének a) pontjában foglaltak szerint. *A bentlakásos intézményi lét természeténél fogva olyan, hogy az önálló döntés lehetőségét csak korlátozott mértékben, csak meghatározott területeken gyakorolhatják szabadon az ellátottak.*

Az elmúlt években több ombudsmani jelentés²⁹ rögzítette, hogy a bentlakásos intézményi lét ugyan számos kérdésben megoldást jelenthet a rászoruló személyek mindennapi élete tekintetében, azonban a nagylétszámú intézmények diszfunkciói (hiányzó személyi és tárgyi feltételek, túlzásfoltosság) miatt olyan kiszolgáltatott helyzetet is teremtenek, amelyek jellemzően a fogyatékosággal élő személyek alapvető jogai tekintetében visszasság gyanúját vetik fel.

²⁸ CRPD Kommentár Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz 16.pont.

²⁹ AJB-816/2021; AJB-466/2021; AJB-1893/2021, AJB-1495/2022.

A Székhelyintézmény tekintetében megállapítható, hogy *működési alapelvei, tárgyi és infrastrukturális feltételei, a bentlakásos intézmények többsége által biztosított lehetőségekhez képest hangsúlyosabban segítik és támogatják a fogyatékosággal élő személyek önálló életvitelének és méltó életkörülményeinek megvalósulását.* A Székhelyintézmény teljes körű ellátást nyújt az ott lakók számára, amelynek értelmében biztosítja a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatást, saját konyhával oldja meg a napi ötszöri étkeztetést, amely szükség esetén speciális, diétás táplálkozást is magában foglal. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján, jól működik az intézményben a „*kívánságlista,*” mely lehetővé teszi, hogy a lakók kívánságait az étlapok összeállításánál figyelembe vegyék. Működik továbbá az intézményben a tankonyha, mely kisebb csoportoknak olyan ételek elkészítésére is lehetőséget biztosít, melyek a nagyobb közösségben egyáltalán nem vagy nem gyakran szerepelnek az étlapon.

A Székhelyintézmény a bentlakásos intézményekkel szemben támasztott jogszabályi előírásoknak jórészt megfelel.³⁰ Egy lakószobában sem haladja meg az ellátottak létszáma a négy főt, és biztosított valamennyi ellátott tekintetében az egy ellátottra előírt legalább hat négyzetméternyi lakóterület. A Székhelyintézmény vezetője és fenntartója által elmondottak alapján a tárgyi feltételeknek való megfelelés érdekében az utóbbi időben komoly erőfeszítéseket tettek, így a lakóházak felújításra, korszerűsítésre kerültek, az emeleti társalgókból szükség esetén lakószobát alakítottak ki. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján a lakószobák tiszták, barátságosak és a lakók ápolási szükségletének, életkorának, valamint a lakók ízlésének megfelelően, személyes használati tárgyaikkal is berendezettek. Valamennyi párnak biztosított a közös lakószobában élés és valamennyi lakó meghatározott rendben, igény szerint használhatja az intim szobát. A közösségi használatra szolgáló helyiségek tágasak, modernek, funkcionálisak. Az udvar parkosított és kellemes környezetet biztosít a szabadidő kulturált eltöltéséhez.

A Székhelyintézmény a bentlakásos intézményekhez képest a szabadidő eltöltésének módja tekintetében is szélesebb választási lehetőséget biztosít a lakók számára. A Székhelyintézményben a lakók eldönthetik, hogy hol, kivel és mivel szeretnék eltölteni a szabadidejüket. A lakók szóbeli jelzés alapján szabadon elhagyhatják a Székhelyintézményt, tömegközlekedéssel vagy kerékpárral is szabadon mozoghatnak, a házirend szerint a vacsoraidőre kell hazaérniük.

A Székhelyintézményben a helyszíni vizsgálat során tapasztaltak és a rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján az utóbbi időben számos példaértékű, innovatív fejlesztésről tudtak beszámolni, mely a lakók életminőségének javítását, élmények megtapasztalását, és képességeik továbbfejlesztését teszi lehetővé.

Összességében, a Székhelyintézmény tárgyi és infrastrukturális feltételei – a hatályos hazai jogszabályi előírásoknak megfelelően – méltó lakhatási körülményeket biztosítanak a lakók számára. *A Székhelyintézmény különösen az utóbbi években a veszélyeztetett társadalmi csoportba tartozó fogyatékos személyek életminőségének javítása érdekében tett erőfeszítéseivel olyan ellátási körülményeket teremtett, mely az emberi méltóság és az egyén autonómiájának lehetőség szerinti tiszteletben tartására épül, tiszteletben tartva a lakók magánélethez való jogát. A Székhelyintézményben igyekeznek minél több területen biztosítani az önálló döntés és választás lehetőségét.*

Mindezek ellenére hangsúlyozom, hogy az önálló életvitel és a közösségbe való befogadás egyaránt, *bármilyen bentlakásos intézményen kívüli életkörülményeket jelent.* A bentlakásos intézmények kapcsán nem „*csupán*” arról van szó, hogy konkrét épületben vagy körülmények között kell élni, hanem elsősorban arról, hogy bizonyos életkörülmények és életviteli körülmények előírása folytán az egyén elveszíti személyes választási lehetőségét és autonómiáját. *Önálló életviteli körülménynek sem a nagyméretű, több mint száz személyt befogadó intézmények, sem az öt-nyolc egyént befogadó kisebb csoportos otthonok, sem pedig*

³⁰ Különös tekintettel az SzCsM rendelet 40. - 42. §.

az egyedi otthonok nem tekinthetők, ha az intézmények vagy az intézményi elhelyezés egyéb meghatározó elemei jellemzik ezeket. Habár az intézményi körülmények méretben, elnevezésben és kialakításban különbözhetnek, vannak bizonyos meghatározó elemek, konkrétan a következők: a segítőkkel másokkal közösen kell igénybe venni, és az egyénnek nincs vagy csak korlátozott befolyása arra, hogy kitől fogadhat el segítséget, elszigeteltség és szegregáció a közösségen belüli önálló élettől, a mindennapi döntések feletti irányítás hiánya, a választási lehetőség hiánya azt illetően, hogy az egyén kivel él együtt, a személyes akarattól és preferenciáktól független merev rutin, egyének csoportja számára előírt azonos tevékenységek azonos helyen bizonyos fennhatóság mellett, a szolgáltatásnyújtás során megnyilvánuló paternalista megközelítés, az életkörülmények felügyelete, emellett pedig általában az egyazon környezetben élő fogyatékos személyek számára aránytalansága. Az intézményi keretek a fogyatékos személyek számára bizonyos mértékű választási és irányítási lehetőséget nyújthatnak, ám ezek a lehetőségek az élet konkrét területeire korlátozódnak, és nem változtatnak az intézmény szegregáló jellegén.³¹

Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy *a Székhelyintézmény működése ugyan a legtöbb bentlakásos intézményhez képest nagyobb szabadságot, és az élet számos területén választási lehetőséget biztosít az ellátottak számára, ennek ellenére működésének intézményi jellege (a kötött napirend, a napi rutin, számos területen a mindennapi döntések feletti irányítás hiánya, és a segítők közös igénybevétele) során az egyén nem tudja megélni személyes választási lehetőségét és autonómiáját. Ahogy minden hasonló intézményben, a Székhelyintézményben is a bentlakásos intézményi lét önmagában, a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosított tárgyi és személyi feltételek ellenére is, sérti a CRPD 19. cikkében rögzített önálló életvitel és közösségbe való befogadás jogát és nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.*

6.3. Székhelyintézmény vizsgálata a személyi feltételek tekintetében

A Székhelyintézmény a jogszabályi szakmai létszámelőírásoknak megfelelő számú dolgozót foglalkoztat. Az engedélyezett szakmai dolgozói összlétszám 32 fő. A helyszíni vizsgálat idején az engedélyezett dolgozói létszámból csupán egy álláshely volt betöltetlen, ami 96%-os foglalkoztatást jelent. Az intézményvezető és a fenntartó beszámolója alapján, 2022. évtől a Székhelyintézmény is megtapasztalta a szociális szférában országos szinten jelentkező magas dolgozói fluktuációt. Az intézményvezető és a fenntartó képviselője is beszámolt arról, hogy mára Baranya vármegyében is komoly gondot jelent a megüresedett álláshelyek betöltése, a szakképzett dolgozók toborzása és megtartása. Tapasztalható, hogy a megfelelő, hosszabb szakmai tapasztalattal rendelkező és elkötelezett munkavállalók is elhagyják a pályát, magasabb fizetés reményében inkább az egészségügyben helyezkednek el. Egyre nehezebb a megfelelő személyiségű és az ellátáshoz szükséges és elvárható kompetenciákkal rendelkező munkavállalók megtalálása, így az intézményvezetők gyakran kényszerülnek kompromisszumokra.

Tapasztalataim alapján jelenleg a szociális intézmények megfelelő szakember ellátottsága körül felmerülő problémáknak, rendkívül nagy jelentősége van a hazai szociális ellátás valamennyi területe tekintetében. Az alacsony bérezés és a fizikailag és mentálisan rendkívül megterhelő munka, valamint a motiváció hiánya miatt egyre többen hagyják el a pályát. A szakdolgozók elvándorlása következtében pedig az ellátás megfelelő szakmai színvonala kerül veszélybe, ezzel egyúttal az érintett fogyatékos személyek alapvető jogainak a sérelmét is veszélyeztetve.

³¹ CRPD Kommentár Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz II/A. c) pont. Az önálló életvitel körülményei

A vizsgált intézmény vonatkozásában is helytállóak egy korábbi, AJBH-261/2020. számú jelentésem megállapításai: *a nagy létszámú bentlakásos intézmények jelentős része a társadalomtól elzárva, sajátos belső világot, zárt közeget hoz létre, amelyben bürokratikus szabályozott intézményes gyakorlatok határozzák meg a mindennapok valamennyi részletét. A magas ellátotti létszám mellett működő bentlakásos intézményekben, a hatékonyság érdekében a feladatok végrehajtása rutinszerű napi teendők folyamatává fonódik össze, amely során a dolgozó hajlamos az ellátottra, mint a munkavégzés tárgyára tekinteni. A felülről irányított és kialakított mechanizmus üzemszerűvé válik, amely az egyedi igényekre nem, vagy kevéssé tud csak reagálni. A fogyatékosokkal élő lakók élete nagyrészt az intézmény falain belül zajlik, a róluk való gondoskodási kötelezettség pedig konkrét jogszabályokon keresztül a szakemberek szakmai tevékenységében nyilvánul meg. Az alapvető jogi védelmi mechanizmus legnyilvánvalóbb terepe tehát maga a bentlakásos intézmény.*³²

Mindazonáltal a bentlakásos szociális intézmények dolgozóinak munkakörülményei rendkívül fontos minőségi tényezője, indikátora az ellátó rendszernek, hiszen nagymértékben befolyásolják az ellátottakhoz való viszonyt, a velük való bánásmódot.

A fogyatékos személyek rehabilitációs intézményének jogszabály szerinti minimális szakdolgozói létszáma alacsonyabb, mint az ápoló-gondozó otthonok szakdolgozói létszáma.³³ Ennek megfelelően a jogszabályban meghatározott minimális dolgozói létszám biztosítása mellett is veszélybe kerül az ellátás megfelelő színvonalának és minőségének a szinten tartása. Felhívom a figyelmet továbbá arra is, hogy a rehabilitációs intézmények speciális céljára tekintettel, a rehabilitáció komplex folyamatában, kiemelt jelentősége van a személyzet megfelelő színvonalú munkavégzésén, elhivatottságán túl a különböző területeken dolgozó szakemberek összehangolt munkájának.

Az ellátottak mentálhigiénés felkészítése, az önálló életvitelhez szükséges képességek elsajátítása, gyakorlása, meglévő képességeik fejlesztése, valamint az utógondozás megszervezése, komoly szakmai munkát igényel. A CRPD 26. cikkének 2. és 3. bekezdése véleményem szerint azt a felismerést is tükrözi, hogy a rehabilitációs intézmények hatékony működése nagy mértékben függ a rehabilitációs szolgáltatást nyújtó személyek és az általuk végzett szakmai munka színvonalától. A CRPD ugyanis hangsúlyozza, hogy az államok támogatják a rehabilitációs szolgáltatásokban közreműködő szakértők és személyek képzését, valamint a sérült emberek részére létrehozott támogató-segítő eszközök és technológiák használatát.

Az ellátottak biztonságát és jólétét garantáló, az emberi jogokat biztosító, emberi méltóságukat tiszteletben tartó gondoskodás és ellátás csakis akkor valósulhat meg, ha megfelelő létszámban, szakmailag tapasztalt, emberileg pedig elkötelezett munkavállalókat tudnak tartósan foglalkoztatni a bentlakásos és rehabilitációs intézményekben.

A fentiekben részletezett és sérelmezett gyakorlat pedig *az érintett fogyatékosokkal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosokkal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 19. cikkében rögzített önálló életvitelhez, közösségbe való befogadáshoz való jogát, valamint a CRPD 28. cikkében rögzített megfelelő életszínvonalhoz és szociális védelemhez való jogát, valamint a CRPD 26. cikkben található rehabilitációhoz való jogot is.*

³² AJBH-261/2020. számú jelentés

³³ SzCsM rendelet 2. számú melléklet adatai alapján

6.4. A Székhelyintézmény vizsgálata az önálló életvitel és a rehabilitációhoz való jog tekintetében

A szociális ellátórendszerben a bentlakásos intézmények tekintetében a rehabilitációs intézmények speciális helyet foglalnak el. A vizsgált Székhelyintézmény az ellátottak nagyobb része tekintetében *fogyatékosok rehabilitációs intézményeként* működik. A rehabilitációs intézmény alapvető célkitűzését tekintve, a fogyatékos személyek önálló életvezetési képességeinek kialakítását, illetve helyreállítását szolgálja.

A rehabilitáció fogalma és annak keretei nehezen meghatározható, hiszen egyre több területen használják a fogalmat, más-más jelentéstartalommal. A rehabilitáció jelentheti ugyanis az egyén orvosi kezelését, szociális, iskolai, foglalkoztatási, mentálhigiénés és kulturális programok egyidejű és összehangolt igénybevételét. A fogyatékoság tekintetében a rehabilitáció, azoknak a készségeknek, képességeknek, illetve tudásnak a megszerzését, fejlesztését foglalja magába, melyet a fogyatékosággal élő emberek elvesztettek, vagy melyekkel – állapotukból adódóan – korábban egyáltalán nem rendelkeztek.³⁴ A fogyatékos személyek rehabilitációs intézménye előkészíti az ott élők családi és lakóhelyi környezetbe való visszatérését, valamint megszervezi az utógondozását.³⁵

Ennek megfelelően a Székhelyintézmény elsődleges célja, hogy az ellátottak sikeres társadalmi integrációját elősegítse. A rehabilitáció eredményességének feltétele, hogy az ellátásban részesülő személyek lehetőség szerint minél hamarabb visszakerüljenek a társadalomba úgy, hogy az önálló életvitelhez és a közösségbe való befogadáshoz való jogukat is tiszteletben tartják. A rehabilitációs folyamatoknak mindig az egyén képességeihez, szükségleteihez kell igazodnia. A rehabilitáció egy komplex szemléletmódot igényel, és sokoldalú fejlesztést, gyógyítást, képzést, felkészítést foglal magába.

A Székhelyintézmény annak ellenére, hogy személyi és tárgyi feltételek tekintetében megfelel a jogszabályi minimum előírásoknak, valamint igyekszik az önálló életvitel elvének a bentlakásos intézményekhez képest minél szélesebb körben való megvalósítására, a rehabilitációs szolgáltatás tekintetében 2026. december 31-ig szóló ideiglenes hatályú szolgáltatási nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik. Ennek oka, hogy a rehabilitáció tekintetében az intézmény nem tud a jogszabályok előírása, illetve a rehabilitáció deklarált célja szerint működni, tekintettel arra, hogy a rehabilitációs intézmény a lakóinak többsége több, mint 5 éve él az intézményben, és jelentős azoknak a száma is, akik esetében ez az állapot a 10 évet is meghaladja. A helyszíni vizsgálat idején 18 fő több, mint 5 éve, és 84 fő pedig már több, mint 10 éve élt a Székhelyintézményben.

A rendelkezésre bocsátott dokumentáció és a helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján az is megállapítható, hogy a rehabilitáció sikerességét megkérdőjelező adatok, elsősorban nem a Székhelyintézményben megvalósuló szakmai munka eredménytelenségének tudhatók be. Az intézményvezető, valamint a fenntartó tájékoztatása, továbbá a kapott dokumentáció alapján megállapítható, hogy kb. 70 fő intézményi jogviszonyát még 2000 előtti – az intézmény rehabilitációs intézménnyé alakulását megelőzően kelt – határozatlan idejű beutaló határozat alapozza meg. Emellett sajnálatos tény az is, hogy vannak olyan újonnan bekerülő ellátottak, akiket 5 év alatt nem sikerült rehabilitálni, de a jogszabály nem teszi lehetővé a jogviszonyuk öt éven túli meghosszabbítását. Ők azok, akik a jogszabályi rendelkezésekkel ellentétesen ugyan, de kényszerűen továbbra is az intézményi ellátásban maradtak, más lakhatási lehetőség híján. Ezt a gyakori helyzetet igyekszik kezelni a rehabilitációs szolgáltatások rendszerében az a jogszabályi rendelkezés, amely a rehabilitációs célú lakóotthonok esetében lehetővé teszi az

³⁴ Janet E.Lord, Katherine N. Guersney, Joelle M.Balfé, Valerie L.Karr: Emberi jogok. Igen! A fogyatékosággal élő személyek jogai. Képzési Kézikönyv. Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége, Budapest 2009. 156.o.

³⁵ Szocvtv. 74. § (2) bekezdés

ellátott határozatlan időre történő elhelyezését is, ha az önálló életvitel kialakítására várhatóan csak részben lesz képes.³⁶

A Székhelyintézmény a meglévő tárgyi, infrastrukturális és személyi feltételeit maximálisan kihasználva komoly erőfeszítéseket tesz azért, hogy a lakók önálló életre való felkészítése fokozatosan, az egyéni képességeik alapján megtörténjen, szem előtt tartva az integráció, az egyenlő bánásmód, az egyénre szabott ellátás és az önrendelkezéshez való jog érvényesítésének elveit. Igyekszik a lakóknak azokat a képességeit fejleszteni, melyek az intézményen kívüli életben való boldoguláshoz elengedhetetlenek. Törekcszenek a pénzhasználat elsajátítására, a modern korrall együtt járó számítógépes ismeretek gyakorlására, a környezettudatos magatartások elsajátítására, az egészségmegőrzés, egészséges táplálkozással kapcsolatos ismeretek bővítésére, alapvető ételek elkészítésének megtanulására.

A Székhelyintézmény kiemelt figyelmet fordít más intézményekkel való kapcsolattartásra, a közösségi élmények megélésére, az integrációra. A mentálhigiénés csoportnak köszönhetően, számos fejlesztés, szabadidős, és- élményprogram várja a lakókat. A Székhelyintézményben kiemelkedően támogatott, aktív sportélet zajlik, mely a lakók egészségmegőrzését és mentális állapotuk javítását egyaránt szolgálja.

A rehabilitációnak és rehabilitációnak fontos része a foglalkoztatás. A Székhelyintézményben a megváltozott munkaképességű lakók nagy része *akkreditált foglalkoztatás keretében*, jövedelemszerző munkát végez külső foglalkoztató által vagy az intézmény által; fejlesztő foglalkoztatásban és szocioterápiás foglalkozáson lehet részt venni. A foglalkoztatással a cél, hogy a külső munkaerőpiacra is kikerülhessenek majd az ellátottak. A Székhelyintézményben az utóbbi időben számos példaértékű, innovatív fejlesztésről számoltak be, mely a lakók életminőségének javítását, élmények megtapasztalását, és képességeik továbbfejlesztését teszik lehetővé. Figyelemre méltó a dolgozók és a lakók együttes értékteremtő tevékenysége is.

A Székhelyintézmény a sikeres rehabilitációra vonatkozó erőfeszítései ellenére sem képes a jogszabályoknak megfelelő működés biztosítására. A Székhelyintézmény rehabilitációs intézményi részéből 2011 évtől látogatásunkig, összesen 72 ellátott került ki. E számon belül magasabb volt azonban azoknak a száma, akik a rehabilitációs intézményből úgy kerültek ki, hogy vagy a Székhelyintézményen belüli áthelyezéssel másik, megfelelő ellátási típusba kerültek, vagy a Dél-Zselic ISZI másik telephelyére, nagylétszámú bentlakásos intézménybe kerültek (ápoló gondozó otthon). Előfordul a lakók teljesen más intézménybe való áthelyezése is, amely gyakorlat aggályokat vet fel, ugyanis a rehabilitációs intézményben élő lakók egy része adott esetben kedvezőtlenebb feltételekkel rendelkező, nagylétszámú, zsúfolt bentlakásos intézménybe kerülhet. *A vázolt tendencia ellentétes a bentlakó fogyatékos személyek alapvető érdekeivel, emberi méltóságuk és autonómiájuk tiszteletben tartásával, az önálló életvitel kialakítását nem támogatja.*

A rehabilitációs intézmény tekintetében fontos szem előtt tartani, hogy a rehabilitációs célkitűzésnek kvázi „*határidőre megfelelni*” nem könnyű feladat, hiszen az ellátott intézménybe való bekerülésekor a jövőre vonatkozóan nehezen jósolható meg, hogy az egyén milyen mértékben és mennyi idő alatt rehabilitálható vagy egyáltalán rehabilitálható-e. A rehabilitáció időtartama és főleg a maximális időtartama egyaránt nehezen behatárolható. A rehabilitáció mindig egyénre szabott, és a fogyatékos személy aktív részvételét, a rehabilitációban való közreműködését igényli. A rehabilitációs célok a rehabilitációra szoruló személy konkrét helyzetétől, állapotától, szellemi képességeitől, érzelmi stabilitásától, beszédképességétől függenek.³⁷ A sikeres rehabilitáció egyik fontos pillére: az egyéni adottságok, képességek és az egyéni együttműködési készsége.

³⁶ Szocvtv. 112. § (3) bekezdés

³⁷ Ld. részletesebben Kőnczei György: *A rehabilitáció és a fogyatékoság*, In: Bevezetés a komplex rehabilitációba, Szöveggyűjtemény, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest 2009. 20.o.

A sikeres rehabilitáció ugyanakkor nem csupán az egyén képességeinek, hanem a környezetének a függvénye is.³⁸ Fontos ugyanis, hogy az intézmény biztonságos környezetbe, családba, vagy megfelelő lakhatásba bocsássa el a rehabilitált személyt, ahol biztosított lesz számára a foglalkoztatás, az egészségügyi ellátáshoz, más szolgáltatásokhoz való hozzáférés (pl. oktatás, közlekedés, étkezés, fodrászat stb.) a szabadidő kulturált eltöltésének lehetősége. Ez a szolgáltatási környezet, mely felöleli a releváns helyi és térségi szociális-társadalmi, gazdasági, munkaerőpiaci helyzetet, valamint az elérhető szociális, egészségügyi, oktatási, kulturális szolgáltatások gyűrűjét, az ország különböző pontjain, de azonos földrajzi helyen, különböző időpontokban is meglehetősen eltérő lehet. Amennyiben a foglalkoztatás és egyéb szolgáltatások elérhetősége, valamint a biztonságos lakhatás a rehabilitációs jogviszony megszűnésének időpontjában nem biztosított, akkor az intézményen kívüli önálló élet még akkor sem lehetséges, ha erre a fogyatékos személy egyébként erre fel lenne készülve.

A Székhelyintézményben sikeres rehabilitációra, vagyis az intézményen kívüli önálló életvezetés kialakítására 2011 évtől napjainkig, mindössze 33 esetben került sor.

A rehabilitációs intézmény ilyen irányú és mértékű diszfunkciója önmagában is megkérdőjelezi a rehabilitációs intézmény hatékony működését, valamint a szociális ellátó rendszerben betöltött helyét és szerepét.

A rehabilitáció sikere nagymértékben függ a fogyatékos személy állapotától, együttműködésétől, és az egyénre szabott fejlesztések mennyiségétől, minőségétől. A rehabilitációs intézményben elhelyezett fogyatékos személyekről egyéni fejlesztési terv készül. Az egyéni fejlesztési terv olyan, az egyénre szabott bánásmód, az önálló életvitel elősegítését szolgáló képességek fejlesztését tartalmazó dokumentum, amely az ellátott személyről készült pedagógiai, egészségi és mentális állapotra vonatkozó jellemzés alapján készül. A jogszabály alapján elkészített egyéni fejlesztési tervet kidolgozó munkacsoportnak félévente értékelnie kell az elért eredményeket és szükség esetén módosítani az egyéni fejlesztési tervet.

A vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján az SZGYF, mint fenntartó intézményi ellenőrzésének ki kell terjednie többek között a gondozási/egyéni fejlesztési tervek, valamint a tárgyi és személyi feltételek vizsgálatára, szem előtt tartva azt, hogy az egyes ellátott személyek az egyedi igényeiknek és szükségleteiknek megfelelő ellátásban részesülnek-e.

A rendelkezésünkre bocsátott 2021 és 2022-es évekre vonatkozó fenntartói ellenőrzésekről készült jegyzőkönyvek alapján megállapítható, hogy a fenntartó csupán a rehabilitációs intézmény tárgyi és személyi feltételeinek megfelelőségét vizsgálta, illetve külön problémaként kitért az intézménybe berekedt ellátottak helyzetére, ugyanakkor egyik fenntartói ellenőrzés sem tért ki a gondozási tervekre és azok konkrét vizsgálatára.

Az AJB-779/2016. számú jelentés már felhívta a figyelmet arra a problémára, hogy a fenntartói ellenőrzések gyakorta a jogszabályban előírt dokumentáció meglétére és nem azok tartalmi vizsgálatára terjednek ki. *A rehabilitációs intézmény ilyen mértékű diszfunkciója esetén, a fenntartói ellenőrzésnek indokolt lenne az egyéni fejlesztési tervek tartalmi vizsgálatára is kitérni*, hiszen ha az érintett személy rehabilitációja, rehabilitációja nem az egyén igényeihez és szükségleteihez igazodik, az a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásság gyanúját vethetik fel.

A fentiek alapján megállapítom, hogy problémás egyrészt az arra alkalmas ellátottak önálló életvitelének tényleges megteremtése és a társadalomba való visszaillesztése, elsősorban a helyi szolgáltatási gyűrű nem megfelelő volta miatt. Másrészt gondot jelent az is, hogy élnek olyan fogyatékos személyek a Székhelyintézményben, akiknek a társadalomba történő sikeres visszagondozása, különösen az intézményben eltöltött hosszú időre tekintettel, már kevésbé

³⁸ Dr. Hadi Nikolett: *A rehabilitáció és az ésszerű alkalmazkodás*, EJ 2013/4. 9.o.

reális célkitűzés. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján egyértelműen szükséges ezen helyzet felülvizsgálata és lehetőség szerint mielőbbi célzott intézkedés a jelenség megoldására.

A jövőben a férőhelykiváltási program időbeli gyorsabb ütemezése mellett, szükségesnek látom a férőhelykiváltási program továbbfejlesztésének és átgondolásának a lehetőségeit is. Fokozott hangsúlyt kell fektetni arra is, hogy a rehabilitációs intézményből kikerülő fogyatékos személyek számára célzottan hozzáférhetővé váljon a támogatott lakhatás szolgáltatási forma. A kiváltási folyamat kapcsán olyan szolgáltatási központoknak/gyűrűknek kell elérhetővé válniuk, amelyek támogatják, hogy a fogyatékos személyek élete ne a bentlakásos intézményekre korlátozódjon, hanem az őket körülvevő befogadó és elfogadó közösség aktív tevékeny részvevői lehessenek. Álláspontom szerint a támogatott lakhatás szolgáltatás célzottan megoldást jelenthet a rehabilitálható fogyatékos személyek lakhatási problémájának a megoldására is. Az OFP Intézkedési terve 5.5. pontja alapján is kiemelt feladat, hogy folytatni kell az intézményi férőhely-kiváltást. A folyamat megfelelő minőségű végrehajtása érdekében fejleszteni kell a közösségi alapú szolgáltatásokat. Biztosítani kell a fejlesztő foglalkoztatásban, rehabilitációs foglalkoztatásban való részvétel lehetőségét. Az Intézkedési terv³⁹ 6.6. pontja a komplex rehabilitáció hatékony működése érdekében előírja, hogy meg kell vizsgálni és ki kell jelölni az egyes részterületek – egészségügyi, elemi és foglalkozási – összekapcsolásának helyét.

A Székhelyintézmény vonatkozásában lefolytatott vizsgálat eredményeként összességében megállapítom, hogy a rehabilitációs intézmény működésének bemutatott diszfunkciója és annak a lehetősége, hogy a fogyatékos személyek rehabilitációja nem az egyéni képességeiknek és szükségleteiknek megfelelően történik, sérti a jogállamiság elvéből eredő jogbiztonság követelményét, a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosokkal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásság gyanúját veti fel, és nem felel meg Magyarország által vállalt CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségének, valamint sérti a CRPD 19. cikkében deklarált önálló életvitelhez és a közösségbe való befogadáshoz való jogát, továbbá a CRPD 26. cikkben garantált rehabilitációhoz való jogot. Megállapítom továbbá, hogy a rehabilitációs intézményből a fogyatékos személyeknek más nagy férőhelyszámú bentlakásos intézménybe való áthelyezése sérti a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jogot, az egyenlő bánásmód követelményét, a fogyatékosokkal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségét, és nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek, és sérti a CRPD 19. cikkében rögzített önálló életvitelhez és a közösségi befogadáshoz való jogot, valamint a 26. cikkben rögzített rehabilitációhoz való jogot is.

7. Összegzés

A fogyatékosügyügi független mechanizmus keretében folytatott vizsgálat, annak keretében pedig a helyszíni látogatás célja, a Székhelyintézmény működésének megismerése és alapvető jogi szempontú vizsgálata volt.

A vizsgálat tapasztalatai szerint a Székhelyintézmény a hagyományos bentlakásos intézményekhez képest jóval nagyobb szabadságot és nagyobb önállóságot, az élet számos területén döntési és választási lehetőséget biztosít az ellátottak számára, emberi méltóságukat, egyéni autonómiájukat tiszteletben tartva. A Székhelyintézményben az utóbbi időben számos példaértékű infrastrukturális beruházás támogatja a lakók életminőségének javítását. Rendezett környezetben, családias hangulatban biztosítják a lakók jogszabályi előírásoknak is megfelelő, emberi méltóságot tiszteletben tartó életkörülményeit.

³⁹ 1187/2020. (IV.28.) Korm.határozat

Ugyanakkor, a CRPD 19. cikkében taglalt önálló életvitel és a közösségbe való befogadás azt a lehetőséget is jelenti, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára minden adott ahhoz, hogy éljenek a választás és az irányítás lehetőségével saját életüket illetően, továbbá az életükkel kapcsolatos minden döntést meghozhassanak. A bentlakásos intézmények és az intézményi léttel velejáró körülmények, az ellátottak önálló döntési lehetőségét az élet számos területén kizárják, ezzel sértve a CRPD 19. cikkében foglaltakat.

A szociális szférában jelentkező szakember hiány és a szakemberek nagy arányú fluktuációja a Székhelyintézményt is érinti, így a munkatársakra megnövekedett többlet feladatok várnak.

A Székhelyintézmény elsődleges célkitűzése, a rehabilitáció. A lakók rehabilitációja egyéni fejlesztési terv alapján történik. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján a Székhelyintézmény törekszik a komplex rehabilitáció megvalósítására, igyekeznek az önálló életvitelre való felkészítésre, az egyénre szabott készség és képességfejlesztő foglalkozások segítségével. A Székhelyintézmény által szervezett sport, kulturális és szabadidős foglalkozások, valamint a fejlesztő foglalkozások, a szabadidő eltöltésének változatos és kreatív formáját nyújtják, melyek elősegítik a társas kapcsolatok kialakítását és mélyítését is. Az intézményen kívül szervezett programok és a lakók intézményen kívüli szabad mozgásának biztosítása, nyitottabbá teszi a lakókat és motiváló tényezőként is hat a társadalomba történő integrációra. Figyelemre méltó a lakók nagy arányú foglalkoztatásának a megszervezése, mely szintén elősegíti a társadalomba való reintegrációt, hiszen a munkavégzés célja, a rendszeresség, a tevékeny életforma kialakítása és fenntartása, a hasznos elfoglaltság biztosítása, a fizikai terhelhetőség szinten tartása és fokozása és végső célként a nyílt munkaerőpiacra való felkészítés.

A Székhelyintézmény vezetőségének és munkatársainak a sikeres rehabilitáció érdekében tett erőfeszítései ellenére, a rehabilitációs intézmény hatékony működése tekintetében alapvető joggal kapcsolatos visszásság állapítható meg. A vizsgálat feltárta, hogy a rehabilitáció az ellátottak nagy részében nem sikeres, sokan évek vagy akár évtizedek óta élnek a Székhelyintézményben. A rehabilitációs intézmény ilyen mértékű diszfunkciója önmagában is megkérdőjelezi a szociális ellátó rendszerben betöltött helyét és szerepét, mindenképpen feltárásra szorulnak a rehabilitációs intézmény sikertelen működésének lehetséges okai. A vizsgálat rámutatott arra is, hogy a fenntartónak nagyobb figyelmet kell fordítania az egyéni fejlesztési tervek tartalmi, szakmai kontrolljára. Ki kell dolgozni továbbá azokat a megoldásokat, melyek az eredménytelen rehabilitáció és más lakhatási lehetőség okán a jogszabályban meghatározott időn túl is a rehabilitációs intézményben lakó ellátottak problémás helyzetét úgy oldják meg, hogy az alapvető jogaik ne sérüljenek, az életminőségük ne romoljon.

Megállapítom, hogy az érintett Székhelyintézménynek a hivatalból indult vizsgálata során feltárt hiányosságokkal való működése, az érintett fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 19. cikkében rögzített önálló életvitelhez, közösségbe való befogadáshoz való jogát, a CRPD 26. cikkében rögzített rehabilitációhoz való jogot.

A vizsgálat során megállapított alapvető jogokkal összefüggő visszásságok kapcsán hangsúlyozom, hogy minden fogyatékos személy alapvető joga és jogos érdeke az önálló életvitel, a közösségi életben való aktív részvétel. Ezt a CRPD, valamint a Fot. felelősségrendszere is alátámasztja, amikor állami kötelezettségként rögzítik azon szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférését, amelyek a fogyatékos személyek számára alternatívát jelentenek a bentlakásos intézményi léttel szemben. *Az intézményi férőhely kiváltás*

folyamata a jelen aktuális feladata, az intézményekben élő több ezer ellátott személy részére pedig – a minden embert egyenlő mértékben megillető, veleszületett emberi méltóság alapján – az esély a méltó emberi létre.

8. Intézkedéseim

A vizsgálatom során feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és bekövetkezése lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében felkérem

1. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján a *belügyminisztert*, hogy a tárca hosszútávú stratégia alapján tervezett intézkedései során fordítson különös figyelmet a jelentésben rögzített alapvető jogok érvényesülésével összefüggésben tett megállapításokra, amelyekkel kapcsolatban kiemelten fontosnak tartom:

- az intézményi férőhely-kiváltási programok felülvizsgálatát, ütemének felgyorsítását;
- a férőhely-kiváltási programok tekintetében egy olyan stratégia kidolgozását, amely alapján a rehabilitációs intézményekben hosszú ideje élők számára *célzottabban válik elérhetővé a támogatott lakhatási forma*;
- megfelelő stratégiák kidolgozását a bentlakásos intézmények személyi feltételeinek kialakítására és a munkaerőhiány megszüntetésére;
- a rehabilitációs intézmények szociális ellátó rendszerben betöltött szerepének, illetve hatékonyságának felülvizsgálatát, különös tekintettel a rehabilitációs intézmények sikertelen működése lehetséges okainak feltárására;

2. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján a *Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját*, hogy gondoskodjon arról, hogy

- a fenntartói ellenőrzések kiterjedjenek az egyéni fejlesztési tervek szakmai, tartalmi felülvizsgálatára is;
- illesszék be a kitagolási ütemtervbe az eredménnyel nem járó rehabilitáció okán a rehabilitációs intézményben hosszú ideje élő fogyatékos személyek férőhelykiváltásának lehetőségét is;

3. az Ajbt. 32. §-a alapján a *Székhelyintézmény vezetőjét*, hogy

- gondoskodjon a rehabilitációs intézmény lakói egyéni fejlesztési terveinek rendszeres szakmai, és tartalmi felülvizsgálatáról;
- fordítson kiemelt figyelmet az olyan támogatott lakhatási lehetőségek célzott felkutatására, amelyek a Székhelyintézményben hosszú ideje ellátott – eredményes rehabilitációra már kevésbé esélyes – fogyatékossgal élő lakók számára a vármegyében igénybe vehetők lehetnek.

Budapest, 2024. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Mellékletek

1. számú melléklet: családi házas jellegű, parkosított környezet

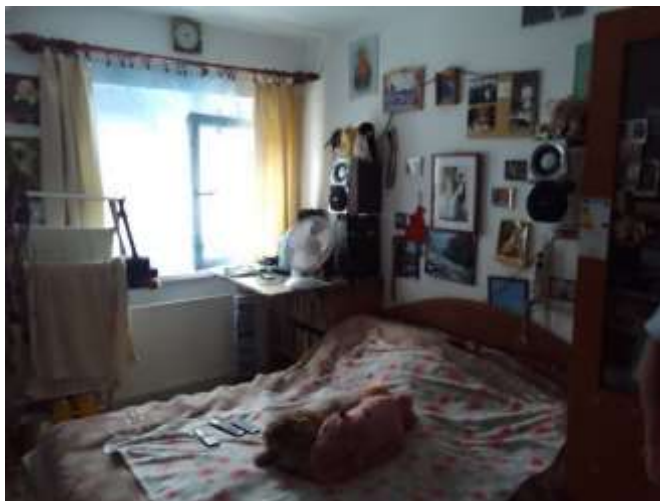
2. számú melléklet: számítógép terem

3. számú melléklet: intimszoba

4. számú melléklet: lakószobák

5. számú melléklet: az egyik pár szobája a különálló épületben

6. számú melléklet: orvosi szoba

7. számú melléklet: betegszoba

8. számú melléklet: tankonyha

9. számú melléklet: éremgyűjtemény

10. számú melléklet: konditerem

